

Urszula Swoboda-Rydz

Czynniki psycholingwistyczne i neurolingwistyczne warunkujące nabywanie drugiego języka (L2). Szybkość czytania jako miara kompetencji

Streszczenie

Celem niniejszej rozprawy jest zbadanie wpływu wybranych czynników psycholingwistycznych i neurolingwistycznych na sprawność nabywania drugiego języka. Pomiar szybkości czytania został tutaj przyjęty jako miara tej kompetencji.

Na początku omawiane są zagadnienia dotyczące powszechności zjawiska dwujęzyczności i sposobów jej definiowania. Wśród przedstawionych definicji na uwagę zasługuje klasyfikacja, która uwzględnia: sposób, kolejność akwizycji, świadomy wybór języka i funkcję języków aktywnych (prymarny, sekundarny, etc.). Takie podejście wyjaśnia wiele sytuacji językowych, w tym utratę języka ojczystego lub zmianę dominacji kolejno nabywanych języków.

Przyjmuje się w założeniu, że osoby dwujęzyczne cechują się przede wszystkim wysokimi kompetencjami w obu językach, ich akwizycją w młodym wieku i szerokim kontekstem znajomości językowej. Jest to dwujęzyczność naturalna, którą trzeba odróżnić od sztucznej.

Osoby o dwujęzyczności sztucznej mają dobrze wykształcony pierwszy język i zachowaną jego tożsamość. Stwierdzono, że pierwszy język pełni ważną funkcję w uczeniu się kolejnych języków, wykorzystując różne transfery: międzyjęzykowy, wiedzy metajęzykowej i metapoznawczej. Poza tym, eliminacja pierwszego języka nie przyczynia się do sukcesu w nabywaniu nowego języka. Coraz częściej badacze opowiadają się za rozsądnym – oszczędnym używaniem języka ojczystego w procesie glottodydaktycznym. Rola pierwszego języka nie jest uświadamiana przez uczących się w trakcie procesu nabywania kolejnych języków.

Przeprowadzone na potrzeby pracy badanie skupia się na sprawności czytania ze zrozumieniem w drugim języku przez osoby dorosłe. Niewiele jest badań tego typu; większość z nich dotyczy dzieci. Umiejętność efektywnego czytania w języku angielskim jest nieodzowna dla osiągnięcia sukcesu zawodowego i stanowi ważną kompetencję językową. Tutaj oceniano szybkość czytania, które wymagało decyzji czy zdania mają sens. Koncepcja

zakładała porównanie stosunku czasu czytania w języku angielskim do czytania w języku polskim, co zostało określone, jako względna szybkość czytania w drugim języku. Wynik jest przedstawiany ułamkiem ≥ 1 . Im mniejsza jest ta liczba, tym szybciej osoba czyta po angielsku. Jako teksty posłużyły wybrane powiedzenia znanych osób, mające często cechę metafory.

Badanie przeprowadzono wśród studentów medycyny (43 osoby), lekarzy (43 osoby) oraz nauczycieli języka angielskiego (16 osób). Ich pierwszym językiem był zawsze polski, drugim zawsze język angielski. Badając czynniki wpływające na nabywanie drugiego języka, uwzględniono: wiek osoby nabywającej, motywację, płeć, praworęczność/leworęczność, osobowość (skłonności do podejmowania ryzyka), czas ekspozycji na język oraz ilość kontaktów językowych. Dodatkowo oceniana była siła korelacji, zachodząca między poszczególnymi czynnikami a kompetencją językową wyrażoną szybkością czytania. Próbowano również odpowiedzieć na pytanie, czy jest możliwe skompensowanie wpływu późniejszego wieku biologicznego przy rozpoczynaniu nauki kolejnego języka

Wiek nabywania drugiego języka jest jednym z głównych czynników neurolingwistycznych, wpływających na kompetencje językowe. Młody wiek jest charakterystyczny dla: rozwoju kory mózgowej, większej szybkości metabolizmu i mniejszego stopnia mielinizacji, oraz silniejszej motywacji i szeregu innych wskaźników neurofizjologicznych. Po trzecim roku życia możliwości implicytnej nauki zmniejszają się, a jeśli drugi język jest nabywany po siódmym roku, obszary aktywacji mózgu nie pokrywają się z obszarami pierwszego języka i wykazuje mniejszą lateralizację. Szereg obserwacji wskazuje na to, że osoby, które zaczęły wcześniej naukę drugiego języka osiągają finalnie lepsze wyniki.

Analiza statystyczna wykazała, że najszybszy względny czas czytania w drugim języku był wśród nauczycieli (mediana = 1,14), następnie w grupie studentów (1,29), najwolniej czytali lekarze (1,51). Pozytywny wpływ wczesnego nabywania języka był widoczny w grupie studentów: najszybciej czytały osoby, które rozpoczęły naukę języka angielskiego najwcześniej, czyli przed 6. rokiem życia. Jednak lekarze i nauczyciele, którzy rozpoczęli naukę drugiego języka po 14 roku życia czytali szybciej niż osoby, które zaczynały uczyć się pomiędzy 11 a 13 rokiem. Wydaje się, że w tym przypadku istotne znaczenie miała większa motywacja. Jest wiele obserwacji sugerujących, że osoby leworęczne osiągają gorsze wyniki językowe, ale nie znaleziono różnic pomiędzy praworęcznymi i leworęcznymi studentami i lekarzami. Prawdopodobnie wszyscy badani odznaczeni się wysokimi możliwościami poznawczymi.

Jeśli chodzi o różnice pomiędzy płciami, niewiele jest badań, w których mężczyźni mają przewagę językową. Kobiety wykazują bardziej pozytywną postawę i silniejszą motywację, które determinują sukces w nauce języków obcych. Tymczasem w badaniu mężczyźni (studenci i lekarze) czytali szybciej w drugim języku. Ten nieoczekiwany wynik może być związany z tym, że decyzja czy zdanie ma sens, bardziej przypomina zadanie poznawcze niż czysto językowe. Wśród lektorów nie znaleziono różnic.

Większa motywacja do nauki mogła prowadzić do zdawania rozszerzonego egzaminu z języka angielskiego na maturze. Jak oczekiwano, studenci, którzy wybrali taki egzamin, czytali szybciej. Z drugiej strony, mogli zdecydować się na ten wybór z powodu lepszej znajomości języka angielskiego, lub działały oba czynniki jednocześnie. W tym przypadku nie można wnioskować o przyczynowości, jedynie o korelacji.

Skłonność do podejmowania ryzyka powinna skutkować szybszym podejmowaniem decyzji o sensowności zdań i osiągnięciem szybszego czasu czytania. Ale tylko lekarze, którzy deklarowali, że lubią ryzyko czytali szybciej (1,18 vs 1,24). Ta cecha osobowości nie miała znaczenia w grupie studentów ani nauczycieli. Błąd dla nich mógł oznaczać duże, intelektualne ryzyko, przez co mogli wydłużać czas czytania tak, aby nie popełnić błędu.

W grupie studentów korelacja pomiędzy względną szybkością czytania w języku drugim a ilością godzin nauki języka angielskiego w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum była bliska zeru. Interesujące, że w przypadku gimnazjum korelacja była odwrotna, co można tłumaczyć faktem, że uczniowie mogli ćwiczyć inne kompetencje niż czytanie.

Oczekiwano, że im więcej czasu poświęca się na czytanie, tym sprawniej powinno ono zachodzić. Wartości współczynników korelacji we wszystkich trzech grupach były bardzo niskie, ale największe wśród studentów. Można przypuszczać, że technika czytania w tych grupach jest różna. Studenci są przyzwyczajeni do czytania pod presją czasu, podczas gdy lekarze i nauczyciele czytają wolniej, skupiając się na szczegółach.

Wśród lekarzy sprawdzono, czy ilość kontaktów z językiem angielskim (aktywny udział w konferencjach anglojęzycznych, regularny kontakt z osobą anglojęzyczną lub słuchanie w języku angielskim) wpływają na szybkość czytania w tym języku. Szybkość czytania wzrastała, jeśli lekarze mieli więcej kontaktów językowych. Biorąc pod uwagę potrzeby znajomości języka w tej grupie, zaskoczeniem była mała aktywność językowa.

Wnioski potwierdzają rozpoznany fakt, że wczesna akwizycja kolejnych języków jest korzystna, ale pod warunkiem, że kontakt z językiem jest kontynuowany. Czynniki takie, jak płeć męska, praworęczność, motywacja, skłonność do ryzyka w niewielki sposób zwiększały względną szybkość czytania. Z punktu glottodydaktycznego, rozczarowujący jest

fakt, że ilość godzin nauki w szkole słabo przekłada się na rozwój kompetencji czytania. Najlepszym czynnikiem kompensującym późną akwizycję języka okazała się duża ilość kontaktów w tym języku i biegłość. Tak jest w przypadku lektorów, których względna szybkość czytania

drugim języku była największa i niezależna od innych czynników. Zasadne wydaje się skierowanie wysiłków dla utrzymywania kontaktów z drugim językiem po ukończeniu szkoły.

Uniwersytet Jagielloński - Rybnik